

Carros de l'Alzinar de la Roca i eines de carreter de Can Marxant, patrimoni pagès i menestral a la Plana de Vic

Rocío Almazán i Moga / Anna Homs i Forcada / Jacint Torrents i Buxó

La recerca etnogràfica que presentem ha significat l'inventari i documentació de dues col·leccions, d'eines de carreter i de carruatges, ubicades en el municipi de Taradell (Osona). Les tasques s'han fet durant l'any 2006 en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. L'estudi ha estat promogut a partir de l'interès que la *Comissió de Festes de Sant Antoni Abat de Taradell* ha transmès al grup de recerca *Món rural: evolució i factors de canvi* de la Universitat de Vic a fi de dissenyar el projecte i dirigir els treballs d'inventari. La nostra col·laboració ha estat la de documentar i aportar coneixements per tal de posar en valor un patrimoni material plenament relacionat amb les tecnologies utilitzades en l'agricultura i el transport.

De bons feligresos a restauradors de carros

La *Comissió de festes de Sant Antoni Abat* és hereva i continuadora

d'una llarga tradició d'activitats relacionades amb la festivitat religiosa de Sant Antoni Abat al poble de Taradell, celebrada en honor del patró dels animals, en especial dels de peu rodó. La seva història més recent ens dona constància del ressò social que en els darrers anys ha assolit l'associació. La popularitat que arreu del país ha adquirit la celebració de la festa del Passant dels Tres Tombs de Taradell sembla que prové de l'orientació donada al passant cap a l'exhibició de carros autòctons de la zona, que arribà a ser el passant amb més participació de carruatges dels de la comarca.

A la població de Taradell, la devoció a Sant Antoni està documentada des de mitjan segle XVII, amb la construcció d'un altar dedicat al sant a l'església parroquial datat de l'any 1686, tot i que al poble no hi va haver mai un gremi de traginers. Els administradors de Sant Isidre tenien cura de fer celebrar una missa o ofici en honor a Sant Antoni el dia de la seva festivitat. Ambdós sants, l'un invocat per obtenir bones

collites i l'altre a fi que el bestiar no prengués cap mal, eren els més venerats pels pagesos del terme i dels pobles pagesos de la comarca d'Osona.

No tenim notícies de com se celebrava segles enrere la festa, però sí sabem que a principis del segle XX es feia un ofici i es beneïen els animals. L'any 1930 es feien curses de burros i una desfilada de jovent a cavall per la plaça Major fins a les Eres, amb l'acompanyament dels Lluïsos tocant una marxa. Consta que abans de l'any 1936 ja hi havia una bandera que treien els administradors de Sant Isidre per a la benedicció i que es va cremar durant la Guerra Civil.

Finalitzada la guerra, l'any 1940 es va tornar a celebrar la festa organitzada per la comissió de Sant Antoni Abat depenent en aquell moment de la parròquia. Estava formada per quatre persones, dues del sector sud del municipi i dues del sector nord, que feien tornos anualment i de forma rotatòria. La seva finalitat era organitzar l'acte de benedicció que se celebrava el dia de Sant Antoni Abat, el 17 de gener, diada en què tothom que tenia algun animal de peu rodó el portava a la benedicció, sovint engalanat amb luxosos guarniments fets expressament per a la celebració de la diada.

La ràpida substitució dels animals de treball per la maquinària agrícola com a conseqüència de la intensa mecanització que es va produir en les feines del camp i en el transport durant la dècada dels anys seixanta, va fer decau-

*Vista interior de la nau de carros de l'Alzinar de la Roca (Taradell).
Fotografia: Anna Homs*

re la festa pràcticament fins a desaparèixer.¹

L'any 1978 sorgí un grup de persones que formaren una entitat independent de la parròquia amb el nom de *Comissió de Festes de Sant Antoni Abat*, grup que començà a organitzar actes per poder recuperar la festa i donar-li un nou caire més d'acord amb els nous temps. Es va recuperar el ball del dia de la festa i el passant, on cada any es van anar incorporant enganxalls d'animals, principalment de carros d'escala d'ús agrícola o de transport. Molts animals s'havien de llogar fora del mateix municipi ja que en aquest gairebé no en quedaven, i amb els anys es van anar afegint diverses activitats relacionades amb la festa, com ara exposicions, la implicació de les escoles o el tast del porc que es fa el dia abans de la festa.

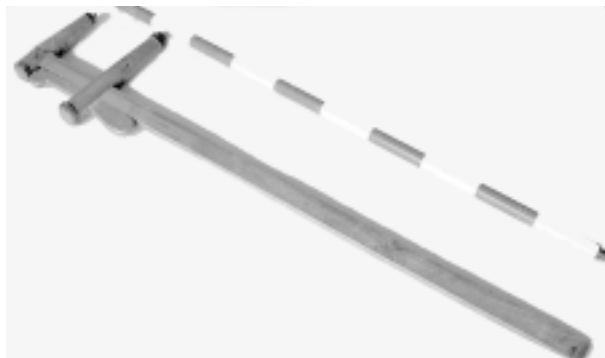
Pels elevats costos que generaven el trasllat i el lloguer d'enganxalls procedents d'altres comarques de Catalunya, la comissió va decidir que per estalviar cos-

tos de lloguer es podia començar a recuperar els carros en bon estat de conservació que encara quedaven al municipi o en altres pobles de la comarca, restaurar-los i tenir-los a l'abast per enganxar el dia de la festa.

L'any 1996, amb la comissió de l'entitat ampliada, es va començar a treballar per assegurar una festa de futur iniciant la recuperació de guarniments, carros i altres eines agrícoles. L'associació féu una petició d'un local a l'Ajuntament per guardar un carro i algun guarniment, i un any després la col·lecció ja havia augmentat a deu carros fet que significà la necessitat de l'adquisició de més espai. Davant d'aquesta situació l'Ajuntament prengué el compromís de trobar un indret més ampli on guardar-los, i passat un temps la proposta es va concretar en la cessió a l'associació d'un terreny de tres mil metres quadrats, equipat amb una nau amb funcions de magatzem o sala d'exposició de carros i altres eines de pagès.

La comissió va batejar el lloc amb el nom de *l'Alzinar de la Roca* en al·lusió a la proximitat de la masia de la Roca, antic hostel de peu de camí ral on els traguers solien parar en l'itinerari que comunicava Viladrau amb Vic, mentre els animals reposaven per entre el bosc d'alzines. L'espai té la voluntat d'esdevenir un centre de recreació i restitució de feines realitzades amb la força dels animals de treball i dels coneixements sobre els oficis menestrals relacionats amb aquesta tecnologia, com són els basters, carreters, ferrers, ferradors, manescals i negociants de bestiar. Un lloc on es faciliti la transmissió dels sabers acumulats per traguers i pagesos, s'interessi a les noves generacions en la recerca dels orígens de les societats pageses en el marc festiu de les festes populars de Sant Antoni.

La Comissió de Festes de Sant Antoni Abat ha esdevingut una associació amb un important resò en l'àmbit cultural que es genera entorn d'aquests tipus d'acti-

*Compàs de vara.
Taller de Can Marxant
Fotografia: Carolina
Valle*

vitats a la comarca d'Osona i un referent per altres associacions d'arreu de Catalunya. El col·lectiu ha recuperat una tradició desapareguda i li ha donat un nou enfocament diversificant les activitats, implicant el conjunt de la població en una festa que ha esdevingut un fort element d'identitat local.

La feina de posar en valor el patrimoni

El mes de gener de l'any 2006, en la tasca prèvia a l'inici dels dos inventaris, vàrem consultar fonts escrites sobre els carreters, els carros i els animals de treball a fi de poder fer una documentació adequada de les peces. A més de la bibliografia general sobre el món de pagès o dels oficis, es van consultar fonts més específiques sobre l'ofici de carreter i les diverses tipologies de carruatges, obres de caràcter més local que ens han permès complementar les fonts orals.²

Es va treballar principalment amb dos informants, un carreter i un ferrer, bons coneixedors de les tècniques de construcció de carruatges i eines agrícoles.

Pere Codina (Taradell, 1918),

actualment jubilat, va aprendre l'ofici de carreter al taller de Can Marxant de mans del seu pare. En les entrevistes va transmetre la seva experiència en l'ofici i el seu coneixement profund de la utilització de les diverses eines especialitzades pròpies del carreter. Ens va explicar amb detall les feines que feien de forma conjunta amb el ferrer, especialment el procediment de ferrar les rodes dels carros amb els cercols vermells de foc, en les quals la coordinació entre els dos oficis calia que fos molt precisa i acurada.

En Lluís Font (Sant Julià de Vilatorrada, 1928), actualment jubilat, va aprendre l'ofici, junt amb el seu germà Francesc, treballant amb el seu pare i un oncle a Cal Carreter. Ens va aportar informació sobre les principals eines especialitzades de l'ofici de ferrer, els processos per elaborar la ferramenta d'un carro, les rodes, la màquina i els contratirants, que reforçaven el conjunt de l'estructura de fusta. Va explicar el procés de ferrar les rodes de carro i també com forjava eines de mà com aixades, fangues i destrals, així com també arades de rodes, trulls, rascles i aplanadors, per ser arrossegats pels animals de treball.

Amb les aportacions dels informants hem pogut aprofundir i comprendre millor el context en el qual s'emmarquen els inventaris realitzats, així com també la utilització de les eines, dels diversos tipus de carros i del seu procés de construcció.

Hem d'agrair a Josep Presseguer, president de la Comissió de Festes de Sant Antoni Abat de Taradell, la informació facilitada sobre la procedència dels carros, i a Josep Codina de Can Marxant, germà de l'informant carreter i igualment bon coneixedor de l'ofici de carreter.

La col·lecció d'eines de carreter inventariada es compon de cent dues peces o materials relacionats amb l'ofici de carreter. Entre les més representatives destaquem: el banc de fuster, la cabra, la pollina, diferents tipus de serres i xerracs, barrines, tribes, compassos, gúbies, garlopes, aixols, martells, maces, ribots, raspes, llimes, serjants, enformadors, la santanella, el rosset, entre molts d'altres.

D'entre els elements patrimonials que es guarden a l'antic taller de carreter de Can Marxant, on encara avui dia es fan treballs de fusteria i mobles de fusta massissa, la major part de les eines inventariades no s'empren, excepte alguna utilitzada puntualment per a feines de fusteria, i en aquest sentit, cal destacar la labor de la família en la valoració i conservació d'aquest patrimoni.

L'exposició sobre l'ofici de carreter, feta a principis de l'any 2006, va ser una mostra de com donar un valor social al patrimoni etnològic del nostre país, en

Cabra. Taller de Can Marxant
Fotografia: Carolina Valle

bona part patrimoni desconegut per les noves generacions davant la ràpida transformació que ha sofert el món rural.

Pel què fa als carros, se n'han inventariat en total trenta-vuit, entre els quals destaquen en número els carros d'escala, amb vela o sense, però també hi trobem altres tipologies com el carro de trabuc, el carro de torn, el carruatge Milord, el carro de l'enterraments, la tartana i les carretes dels bous, entre altres.

La col·lecció de carros de l'Alzinar de la Roca és una bona mostra de conservació del patrimoni etnològic a iniciativa d'una entitat sensibilitzada en la seva recuperació i difusió. L'associació ha vetllat per recollir i recuperar les tipologies més representatives dels carros de la comarca, així com eines de pagès i guarniments d'animals de peu rodó.

A més de l'espai cobert, disposa d'una gran era on es concentren els animals i s'enganxen als carros el dia de la festa de Sant Antoni i gairebé tots els carros que es guarden surten al carrer en el passant.

Amb perspectiva de futur

Amb aquests inventaris es pretén revalorar uns patrimonis sovint oblidats o considerats com a menors a fi de poder aprofundir en els coneixements sobre els oficis de carreter i de ferrer, en les eines i en els processos tècnics propis de l'ofici, especialment en allò relacionat amb la fabricació de carros. Hem recollit el patrimoni oral del coneixement sobre els processos pels quals passava la construcció d'un carro: la selecció acurada de les fustes en funció de les parts del carro a què es destinaven, les eines emprades i les acurades tècniques constructives de les diferents parts de l'estructura. Finalment, el carro acabat i enganxat, element de relació entre els dos inventaris de peces producte de dos oficis estretament relacionats.

La realització d'aquests inventaris, donar constància de l'existència d'aquest patrimoni, és una de les formes de recuperar de l'oblit parts del nostre passat, en aquest cas l'ofici de carreter i les persones i animals implicats en el maneig dels carros. Pensem que recuperant el coneixement d'aquest patrimoni i donant-lo a conèixer, facilitem que les noves generacions tinguin accés a la memòria de tècniques bandejades ràpidament per les noves tec-

nologies i que han caigut en l'oblit, i així comprendre millor l'evolució social i cultural produïda pel desenvolupament dels canvis científics i tècnics.

Tenint en compte que al municipi ja s'han fet altres tres inventaris de patrimoni agrícola (guarniments, cistells i eines agrícoles) ubicats al mas Colomer, encoratgem fermament els estaments públics del municipi, de la comarca i del país que busquin les fórmules de futur més adients a fi que aquests elements de gran valor cultural s'articulin i reforcin mútuament amb voluntat de difusió i de creació d'un àmbit etnogràfic sobre la tecnologia agrícola a la Plana de Vic. I animem l'associació a continuar la tasca iniciada, a fi de promoure l'estudi i difusió d'un patrimoni cultural que cal preservar i recuperar, d'un patrimoni que forma part de la nostra memòria col·lectiva i de la nostra identitat com a poble.

1. Pladevall i Font, A. *La vida rural a Taradell* Taradell: Comissió de Festes de Sant Antoni Abat de Taradell, 2005.

2. Albiac i Albiac, R. *La carretería en el Bajo Aragón*. Ribes de Freser: Edició de l'autor, 2000.

Castellví, Ll. *L'ofici de carreter*. Montblanc: Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca, 1998.

Fabré i Nin, J. *Guarniments i carruatges a Catalunya*. 2a ed. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2002.

Vert, J. *Carros, tartanes i galeres: carreters i ferrers: carros, tartanes i útils de pagesia des del final del segle XIX a principi del XX*. Torroella de Montgrí: Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1993.